a hloubavci včerejška i předvčerejška, a jejíž sen křísí se zase na večer dneška, v sklon dnešního věku.

Tak musí se rozuměti ideovosti, rozumovosti, tendenčnosti, pedagogičnosti nového umění. Stará slova, ale užita *v novém, ryzím, duchovém* smyslu. Nové umění chce být něčím víc, než sensací, pocitem, dojmem, náladou. Sní o tom být činem, hodnotou, životem, užitkem. Toto nové umění nebude pasivnou reprodukcí všeho jevového, všeho existujícího, bude v první řadě tříděním, výběrem, *kritikou* stávajícího — a již tím osvobozujícím činem a povznášející výchovou. Je to v jádře stará koncepce poslední doby Goethovy tvorby, kdy snil o ideaci celého světa, o vyzpívání vší tmy a přetvoření všeho jevového světa v symbolické písmo vesmíru a věčnosti.

Toto nové umění, nová jeho Renesance, které se tak málo a tak špatně rozumí dosud, souvisí podstatně a pojmově samými *principy*, jakými zírá na *úkol* umění, a *methodou*, jakou je tvoří, se starým, dávno zapomenutým a mnoho posmívaným směrem — klasicismem. Je to vlastně, ať se komu líbí nebo ne, renesance — *klasicismu*. Ovšem ne klasicismu jako konkretního útvaru v rozvoji literárních dějin, nýbrž pouze jeho *východiska*, jeho *ideálu*, jeho *postulátu*. Klasicismus se nenarodil posud, a doba, které se tak říká v literárních dějinách, jmenuje se tak jen proto, jak již se často stává, že klasicismus zradila, dříve než se mohl narodit, dříve než mohl být stvořen a žít. Klasicismus žil snad jako idea v mozku několika lidí. Světlo světa spatřil jen jako několik náběhů a pokusů — ostatní bylo nepochopení a zlepochopení. Místo typičnosti podávali šablonovitost, místo dokonalosti průměrnost, místo zákonů pravidla a etiketu, místo rozumovosti počestnou střízlivost a plochost, místo zdraví chudokrevnost, místo množitele a stupňovatele života jeho ochuzovatele a rozřeďovatele. Bude dnes, *tentokráte* lépe? To je právě problém naší touhy a její muka. Dnes nelze k tomu ještě mnoho odpovědět. Ale každým způsobem charakterisuje to člověka, jenž umí myslit, naši dobu tisíckrát více, než všechno ostatní, řekne-li se, že v ní již jsou duše a že duše ty rostou, jež sní zase týž veliký, pyšný, nade vše odvážný a nebezpečný, ale také nade vše slavný sen.

Otokar Březina: Větry od Pólů

Zavřel jsem se na několik dnů do samoty s novou knihou p. Březinovou. Svět hmoty, barev a tvarů ležel před zdí, pod závojem mlhy. Jiný, svět světla a hodnot, vstával, rostl, rozevíral se před duší. Nejprve bylo mi, jako bych se octnul mezi mraky, mezi letícími, padajícími a rozevírajícími se jich oponami. Na chvíli kus perspektivy, kus jasna, ale hned pohlceno novými oblaky, novými, jimi utvořenými perspektivami. Pozvolna vyzpívávala se mlha ve světlo. Neříkám, že se vyzpívala všecka. Zůstala, zbyla mně svinutá její klubka, visí jako nerozpustné stíny v rozplynulém, žhavém, světelném moři oblohy a slunce. Ale nepřekážejí mi, abych řekl pravdu. A víc ještě: jsou mi vítány. Pomáhají mi při diferenciaci světla, napomáhají mi přehledu, rozdělují mi básně, jichž bych snad, přiznávám se k tomu, jinak neobsáhl.

Jedno vidím jasně: p. Březina v nové knize více, myslím, než v předešlých ještě je básníkem světa úzce a těsně seřetězeného, sepjatého vzájemně, stylisovaného, k jednomu Principu obráceného. Ukazuje stále, jak nic není osamoceného, uzavřeného, hotového ve světě. Každá nejskrytější myšlenka naše je předána nám duchovýma rukama tisíci bytostí mrtvých, a my vlastně nejsme nic jiného než most, okamžikový most zklenutý ze tmy do tmy a zklenutý jen proto, aby ona jím přešla, aby ona jím projela jako vůz, jejž čekají a dále si podají jiné brány a řetězy Duší. Všecko ve světě je vlastně minulost a budoucnost, není přítomnosti. Hlasy naše jsou jen echa mrtvých, a když šeptáme sami k sobě o půlnoci, co je v nás nejčistšího a nejhlubšího a nejdůvěrnějšího, nejvíce *svého*, zpívá k tomu duchový

chorál nezrozených ještě nápěv barev a života. Přítomnost, realita je jen přelud, stín života uplynulého již a nového nenarozeného ještě. S magickou silou je to vysloveno v tom duchovém, jako pod hladinou smrti, pod sluncem jiným než pozemské slunce života rozkvetlém *Městě:*

Tisíce věží vyrostlo k oblakům, a věže zbořené dávno
se zdvíhaly stíny. Nesčetné davy se valily k branám a z bran,
k neznámým slavnostem zvonily hudby, průvody kajících táhly,
vojska se vracela z bojišť, v železech kráčeli vězni,
a *stíny, jež vystouply z hrobů, bloudily uprostřed davů*
a hlas jejich mísil se do hlasů živých a vládl:
spojovali ruce neznámým, v polibky milenců padal jich úsměv,
kde mezi objetím prošli, ramena rozpjatá klesla,
a z jejich očí, nezavírajících se, teskných výčitkou viny,
svítila tajemná slunce a lila se ona záře,
jež topila Město a tisíce živých v své zádumčivé chvění.

Všecky tvary světa a života jsou si sblíženy tímto pojmovým, podstatným svým určením. Jsou to lisy, kterými prochází úroda duší, aby se scedila utrpením ve víno ideového, hodnotného a věčného. A cesty ty, třeba kontradikční, přece pracují k jednomu cíli. I to, co jde proti sobě, i to, co bojuje spolu, má účel zmnožení a zhodnocení života. Dvě kontrérní formy jednoho a téhož věčného principu.

(Modlitba za nepřátele)

Ty, jehož láska padá jako hořící síra v zahrady pozemské lásky!
Modlíme se modlitbu za nepřátele, kteří jdou proti nám
v soumracích žití,
za ty, kteří jdou mimo nás, neznámí pro dálku země a smrti,
a za ty, kteří čekají v budoucích jitrech na jitra našeho rodu!
Těžký stín tajemství tvého leží mezi dušemi jejich a námi.
Vítězství naše jsou cestami k tobě a v přemožení našem vítězství
neviditelná.

Svištění mečů šelestí nárazem hlasů tajemných zrání. Rány mají
echa svá v dálce.
V broušené oceli naší a nepřátel našich odrážíš jedno slunce
všech jiter
a semeni z rukou krvácejících dáváš vykvésti liliemi.
Nesčetné plameny od věků stravují tmu. I slunce a tajemná
žízeň všech světů,
ale vždy znova se valí z kosmických výší. A přece bude naposled
světlo.
A bolestné výkřiky naše zvoniti budou jednou jak včely,
když blíží se k úlům se sladkostí medu, jejž sebraly na nivách věků.
Tvoji tajemnou výpravu bojujeme.

— —

Není zárodku, který by nevyzpíval svou hymnu a nepřelil svůj život. V *Poledním zrání* bolest jedněch je jen podmínkou radosti druhých a vyšlehává v ní tajemnou komplementérností hodnot. Ne dráhy určují si cíle, ale cíle dráhy. A celý svět je nesmírná zladěná hra životů a smrtí, tónů a barev, tvarů a látek, kde v každém bodě je ohnisko a periferie zároveň, otřes bolesti i resonance radosti. Poesie p. Březinova je nekonečně bohatá právě v tom, že hmotný fysický svět bere jen za substrát nekonečných metafor ideových a metafysických. Jeho kosmická fysika a kosmická chemie je jen materiál obrazů, jen zásobárna výrazová k vystižení toho nesmírného tajemného duchového vlnění a vzpínání se, toho zčeření vod jevových pod větry věčného ducha, který tu vlá a ony v jeho stopách vznikají a zanikají. Tisíce obrazových lodí nestačí ho pojmout a unést, on přeskakuje a přesunuje se s jedné na druhou, metafora v půli zlomená naváže se na jinou, a ta nedopadne také k zemi, neboť je podchycena třetí atd. Je to nekonečná metamorfosace, transponování jednoho typu ideového do mnoha poloh citových a názorových. Zde Březina ukazuje svou největší uměleckou force, zde obraznost jeho rozvíjí vějíře svých palem, vystřeluje a zhasíná své květy, proplétá je v kombinacích a variacích, jichž posud jsme nebyli u nás svědky. Umělec

slova, a sice slova jako *prvku iluse konkretné* je tu p. Březina. Do těchto básní zapadáte jako do lesa tančících zvuků a zpívajících plamenů. Jiskření slov hraje tu v měkké výhni nad ocelovými hladinami těžkého pozadí. Je těžko také zařaditi a utříditi toto slovné umění p. Březinovo. Ve struktuře svých figur mnoho čerpá z Písma a také z Nietzscheho, ale má zase prvky ryze svoje, a intonace je právě toto genere jiná. Jinde hlásí se trochu Maeterlinck (ne z veršů, ale filosofických próz), jinde Hello a Emerson, ale jen inspirací. Ale to všecko prošlo výhní ducha Březinova a je docela jím asimilováno. Někde se mi zdá, že kosmickou metaforisací je tato poesie z rodu shelleyovského, jinde úponkovitost obrazivosti p. Březinovy připomíná mi z daleka Słowackého. Ale opakuju, to všecko jsou kritické hypothesy, k tomu všemu doberete se teprve složitým pátráním, když rozkládáte tyto vodopády světla a duhy tónů . . .

Větry od Pólů je kniha života. Smrt není nic v sobě a o sobě, smrt je přechod, smrt je klam, cítíte z této knihy. Čím vyšší duše, tím více vědomí, tím slitější a sestředěnější je z celého vesmíru, tím větší vědomí vztahů a odvislostí, vzájemného sepětí a objetí všeho . . . tím více lásky.

I rozšíří se pohled váš jako čas plný světla a obejme zemi,
v úsměvu vašem tisíce úsměvů zasvítí z tisíce duší,
tisíce smrtí budete potkávat najednou v tisíci cestách bez bázně
a uzříte zástupy nesčíslných životů vcházeti v jediný život.

Kniha optimistická přes smutek, vážnost a hloubku své inspirace. Základní cela její je víra v Neztratitelnost duše a lásky, v účelnost bolesti a zla. Bůh sám není posud hotov, rozumím-li dobře p. Březinovi, mnohá ho čekají ještě vítězství, mnoho záhad a snů.

Neboť i ty, ó Věčný a Třikráte Svatý,
v propastech svého nitra,
kde tisíce vesmírů mrtvých a budoucích dřímá,
chováš svůj sen

a k němu se blížíš úzkostí lásky
tajemstvím věků.

A my všichni, nesmrtelni tvou vůlí,
bolestí svojí
tvé bolesti sdílíme slávu!
A naše radost, dar příliš těžký,
jenž z dětských rukou nám dosud bezvládně padá,
je slabostí naší
zesláblý odraz
vítězství tvých!

„Radost, dar příliš těžký, jenž z dětských rukou nám dosud bezvládně padá . . .“ ano, těžko lze k ní dostoupit, těžko dosáhnout vrchů a hor tak obzíravých, aby s nich všecko dalo jednotnou stylisaci účelného plánu, aby všecko malé a nízké zmizelo, utonulo ve vyšší, ryzejší, vykvašenější linii typu, symbolu a ideje. Proti vůli, duši, ideji vzepře se vždy hmota, tma, osud . . . a i tyto černé proudy cítím, kterak podemílají zespodu knihu p. Březinovu. Ale zůstávají vespodu, čtenář se jich dobírá jen svou intuicí a na vlastní účet . . . Vcelku stojí kniha p. Březinova — a více ještě než všechny předešlé, zdá se mi stále — na bílých hradbách *novoidealistické renesance*, o níž jsem mluvil již loni porůznu v těchto listech u příležitosti rozborů Maeterlincka a Hauptmanna.[1] Chce být bílou učitelkou heroismu života duchového . . . heroismu, jenž je pojat v jádře křesťansky, tuším, jako heroismus trpný. Je a chce býti z toho bolestného a nejistého světla, jež zvolna rodí se ze tmy. A v tom smyslu je právě příznačná naší době, jež přichází po pustém materialistickém naturalismu, době, jež chce být idealistickou nejen stylem svých figur a vůní svého slovníku, ale hlouběji . . . profilací svých nadějí a dynamikou svých tužeb.

Ještě poznámku formovou, z oboru *poetiky* a *techniky básnické*. Březinovy vise a koncepty lze těžko zavřít v rámec lyrické poesie. Bylo to cítit vždycky, ale v této knize, v některých číslech jejích,

1 - [Viz zde str. 312—356 a 382—400].

myslím, zvlášť. Jsou tu básně, jež musily být rozestřeny do neobyčejných dimensí, aby unesly perspektivu básníkovu, a následek toho je, že se lámou. Alespoň na mne působí tím dojmem. Nestačím sledovat jejich tempo a rytmus, plno obrazů jako extempora se kupí a přetrhují pozornost a odvrací od hlavního peristylu, navazují vedlejší větve sugestivné, jež pak ochuzují a třepí zájem hlavní. Myslím, že žádná lidská apercepce nemůže stačit na *celkový* rytmický fluktus těchto básní, nedovede uvědomovat si na konci rozvojovou dráhu celku a cítit poměr pocitů, percepcí a idejí na konci k pocitům a idejím středu nebo počátku. Myslím, že také nejsou básněny jedním dechem, nýbrž sestavovány z fragmentů. Přistupuje k tomu dále, že každý verš je *stejně* skoro definitivně vypracován, stejně umělecky vyvrcholen, že jeden rovná se uměleckou fakturou a dokonalostí druhému, že každý žije pro sebe skoro . . . Důsledek: překážejí si pak navzájem, nedají dost jasně vystupovati perspektivě celku. Pro emotivnou sílu celé básně bylo by lépe, kdyby byla složena i z veršů relativně slabších nebo řeknu raději *řidších* vedle silnějších, t. j. hutnějších. Jen tak tvoří se pak snadno jednotná intonace vzduchu, toho průhledného, *lehkého*, kouzelného podzimního vzduchu, jakého je třeba k pohledům do velikých dálek . . .

Vůbec zdá se mi, že p. Březina touto knihou octnul [se] na pomezí svého básnického genru. Jeho ideové bohatství a síla představová i výrazová počínají lámat, zdá se mi, ty kolíky formové, na něž musí být opřeny. Není to strach tradiční genrovitosti, jenž mi vnuká tuto poznámku, nýbrž *samy psychologické podmínky*, za kterých možna je vůbec celková náladovost a postřehování básnické intonace celkové. Snad to pozná také dříve nebo později sám p. autor, nepoznal-li to již dříve, a snad bude nás pak očekávat nad jiné zajímavé divadlo hledání nových tvarů, širších a vzdušnějších a přehledněji, plastičtěji, objektivněji rozložených, v několik perspektiv současně rozběhlých, zdá se mi. Zdá se mně, že dialekticky metafysický a symbolický ráz poesie p. Březinovy bude žádat větší scény, povede k ní snad také vnitřním dynamickým svým životem a složí snad něco jako filosofické drama nebo dialog.

Růžena Svobodová: Ztroskotáno — Povídky — Přetížený klas

Je tomu již řada let, kdy jsem po prvé v těchto listech[1] ukázal na mocně se rozvíjející talent pí Svobodové, jež tehdy tiskla po prvé větší práce v časopisech. Je tomu již také několik let, kdy v těchto listech bylo psáno o prvé publikaci autorčině, románu *Na písčité půdě*. Mnoho vody zatím uteklo. Mnoho času také, a ten připlavil autorce uznání i jiných a pověst přední z mladé literární generace ženské a mně na stolek řadu knih, které jsem si nedávno znova pročetl a o nichž mám dnes povinnost referovati.

Čtu, čtu a vidím, že jsem se tenkráte nemýlil, podtrhoval-li jsem hlavně silně *poetu* v pí Svobodové. Ano, básně to jsou, melancholické a ironické básně o vydoutnalé pohádce života, odnesených oblacích, oklamané a podvedené touze. Ne-li formou poetiky, jsou práce pí Svobodové poesiemi spodním sugestivným tokem, celou intonací vyznívající v melodických vibracích konců do zešeřelého a chladnoucího večera, vším tím, co zůstává na dně, když odtekly lehké vlny dějové. A to je teskné, zešeřelé a vychladlé poznání klamu a marnosti. Nikdo nedovedl u nás vyslovit tuto pohádku podvodnou a pestrou, bolestnou a sladkou tak intimně, duševně a zároveň reálně, pozorovatelsky přitom před pí Svobodovou. Tato nota, ten timbre, ten odstín . . . toho nebylo před ní v naší literatuře. Ten ona sem vnesla, ten ona stvořila, ten zůstane její majetek, přesto že dnes je již padělán a vyráběn jinými.

Je zvláštní a svrchovaně charakteristické na pracích pí Svobodové to důvěrné prolnutí pozorované, chladné reality s psychickým te-

1 - [Viz Kritické projevy 2, str. 108].